

O'QUVCHILARNING YOZMA NUTQINI OSHIRISH USULLARI VA YOZMA ISH TURLARI

doi.org/10.70728/conf.v2.i03.035

Nurullayev Aloviddin Amrullayevich

ToshDO'TAU O'zbek tili va adabiyotini o'qitish metodikasi fakulteti magistri,

E-mail: alovuddin.nurullayev@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirishning samarali usullari va o'quv jarayonida qo'llaniladigan yozma ish turlari yoritilgan. Yozma nutqni rivojlantirishda lug'at boyligini oshirish, grammatik ko'nikmalarni mustahkamlash, ijodiy yozuv mashqlarini qo'llash va refleksiyani tashkil etishning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, nazorat, mashq, bayon, diktant va ijodiy yozma ishlarning o'quvchilarning yozma savodxonligini oshirishdagi o'rni ham ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: yozma nutq, yozma ish turlari, ijodiy yozuv, bayon, diktant, o'quvchi nutqi, refleksiya.

Annotation: This article discusses effective methods for developing students' written speech and the main types of written assignments used in the educational process. The importance of vocabulary enrichment, grammar improvement, creative writing exercises, and reflection in enhancing students' writing skills is analyzed. In addition, the article highlights the role of various written tasks such as control works, exercises, retelling, dictations, and creative compositions in improving students' written literacy.

Keywords: written speech, types of written work, creative writing, retelling, dictation, student literacy, reflection.

Zamonaviy ta'lim jarayonining muhim maqsadlaridan biri — o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z fikrini yozma shaklda to'g'ri, ravon va mantiqan izchil ifoda etish ko'nikmasini shakllantirishdir. Yozma nutq nafaqat grammatik savodxonlikni, balki tafakkur madaniyatini ham rivojlantiradi.

Yozma nutqni rivojlantirishda o'qituvchining yondashuvi, metodik mahorati hamda darsda qo'llaniladigan yozma ish turlari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bois, ushbu maqolada o'quvchilarning yozma nutqini oshirishning samarali usullari va turli yozma ish turlarining o'rni yoritiladi.

O'quvchilarning yozma nutqini oshirish usullari:

Lug'at boyligini oshirish

Yozma nutqning asosiy negizi — boy so'z boyligidir. O'quvchilarda lug'at boyligini kengaytirish uchun: sinonim, antonim va omonim so'zlar bilan ishlash, yangi o'rganilgan

soʻzlardan gap va matn tuzish; “Soʻz zanjiri”, “Sinonim top” kabi oʻyinlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Matn tuzish mashqlari

Oʻquvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda matn tuzish mashqlari samarali hisoblanadi. Rasm asosida hikoya yozish, reja asosida insho tuzish yoki matndagi xatolarni tahrir qilish mashqlari shular jumlasidandir.

Namuna asosida yozish (model asosidagi oʻqitish)

Namuna matnni tahlil qilib, uning tuzilmasini oʻrganish orqali oʻquvchilar matn yaratish koʻnikmasini shakllantiradilar.

Grammatik va imloviy koʻnikmalarni rivojlantirish

Savodli yozuv uchun grammatik bilim zarur. Soʻz birikmalari, gap tuzish, imlo qoidalari va tinish belgilari ustida ishlash oʻquvchilarning yozma nutqini mukammallashtiradi.

Ijodiy yozuv mashqlari

Ijodiy yozuv oʻquvchilarda mustaqil fikrlash va ifodali yozish malakasini shakllantiradi. “Agar men ... boʻlsam” mavzusida insho, qahramon nomidan hikoya yozish, maqol asosida matn tuzish kabi topshiriqlar ijodiy tafakkurni ragʻbatlantiradi.

Guruhli va juftlikdagi ishlar

Birgalikda matn yozish, oʻrtoq ishini tahlil qilish oʻquvchilarda hamkorlik, muloqot va tahliliy fikrlash koʻnikmalarini rivojlantiradi.

Refleksiya va baholash

Oʻquvchining oʻz ishini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, oʻz ustida ishlash istagini kuchaytiradi. “Men bugun yozishda nimani oʻrgandim?” kabi savollar refleksiv baholashni kuchaytiradi.

Yozma ishlar oʻquvchilarning bilimni aniqlash, malakasini mustahkamlash va ijodiy fikrlashini rivojlantirish uchun oʻtkaziladi.

Nazorat yozma ishlari

Oʻquvchilarning mavzu boʻyicha oʻzlashtirish darajasini aniqlash uchun yoziladi. Turlari: oraliq, yakuniy, mavzuli nazorat ishlari.

Mashq (amaliy) yozma ishlari

Imlo va grammatikani mustahkamlash uchun soʻz birikmasi tuzish, matn tahlil qilish, tinish belgilari boʻyicha mashqlar oʻtkaziladi.

Bayon

Tinglangan yoki oʻqilgan matnni qayta yozish orqali oʻquvchilar eslab qolish, mantiqan izchil ifoda etish koʻnikmalarini rivojlantiradilar.

Diktant

Oʻqituvchi matnni aytadi, oʻquvchi yozadi. Diktant imlo, eshitish, va yozma xotirani mustahkamlaydi.

Ijodiy yozma ishlari

O'quvchilarning ijodiy salohiyatini oshiruvchi ishlar: insho, hikoya, maqola, kundalik yozish.

Referat va annotatsiya

Matnni tahlil qilish, mazmunini qisqacha bayon etish o'quvchilarda tahliliy fikrlashni o'stiradi.

Guruhli yozma ishlar

Birgalikda matn yaratish, o'rtoq ishi ustida ishlash o'quvchilarning o'zaro o'rganishini va ijodkorligini kuchaytiradi. O'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish uzluksiz mashq, tahlil va ijodiy yondashuvni talab etadi. Yozma ish turlari va yozma nutqni oshirish usullarini uyg'unlashtirib qo'llash orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, yozuv madaniyati va ifodali yozish ko'nikmalari shakllanadi. Yozma nutqni rivojlantirishning asosiy maqsadi — o'quvchini o'z fikrini aniq, mantiqan izchil, savodli va ijodiy tarzda bayon eta oladigan shaxs sifatida tarbiyalashdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. Azizxo'jaeva N. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". – T.: 2019.
3. G'ulomova X., Yo'ldosheva D. "O'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirish metodikasi". – T.: 2021.
4. Karimova M. "Ona tili ta'limida yozma nutqni rivojlantirishning samarali usullari". – T.: 2022.
5. Xudoyberdiyeva R. "Nutq madaniyati va yozma savodxonlik asoslari". – T.: 2020.